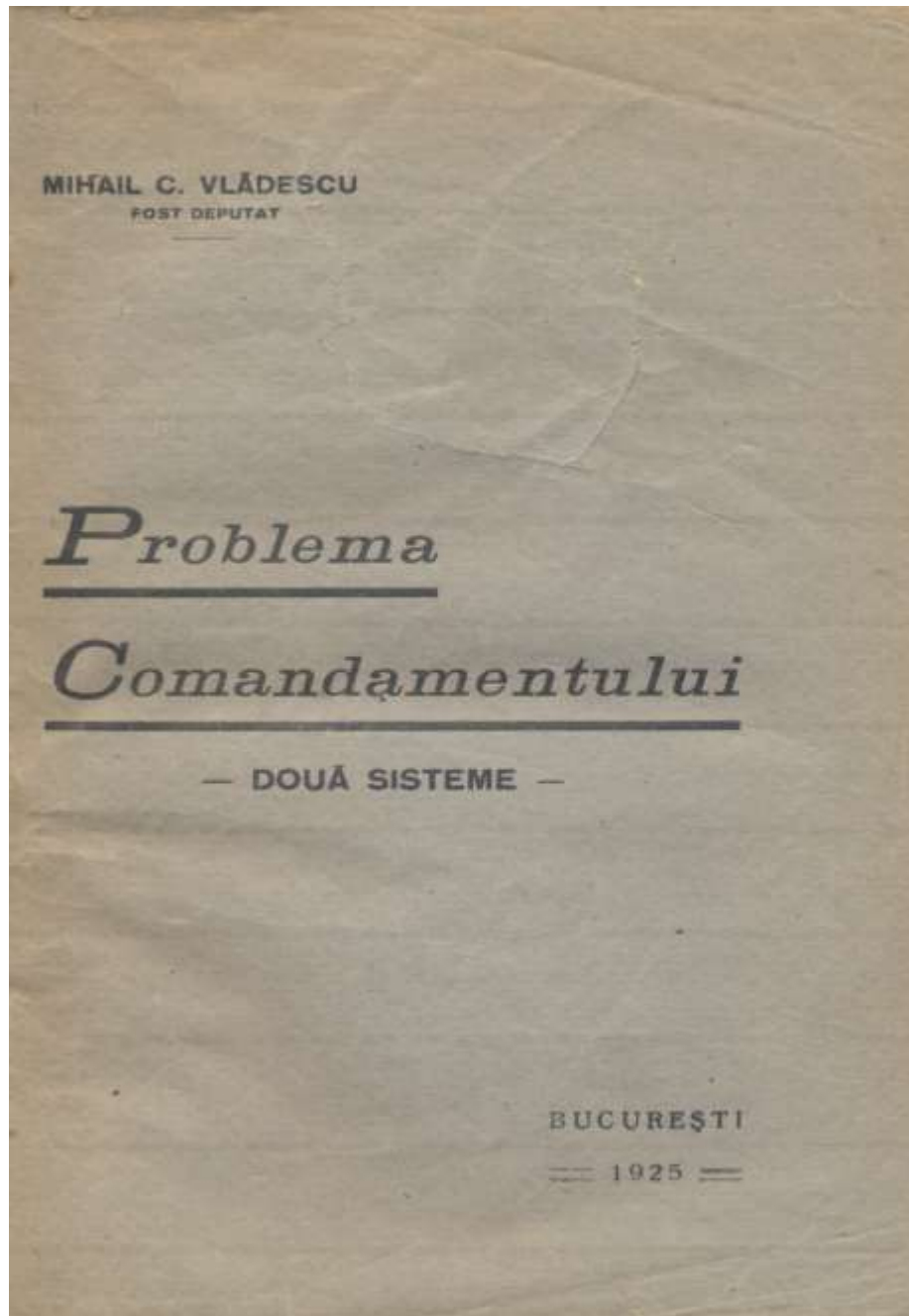

MIHAIL C. VLĂDESCU

**PROBLEMA
COMANDAMENTULUI**

- Două sisteme -

EDITURA PENTRU LITERATURĂ CONTEMPORANĂ
CONTEMPORARY LITERATURE PRESS

București 2010

EDITURA PENTRU LITERATURĂ CONTEMPORANĂ

CONTEMPORARY LITERATURE PRESS

<http://mttlc.ro/editura/>

MIHAIL C. VLĂDESCU (1886-1931)

a scris și sub pseudonimul **ALEXIS V. DRĂCULEA**.

1918 Alexis V. Drăculea, *Jurnalul meu de rășboiu*

1918 Alexis V. Drăculea, *În retragere. Schițe și nuvele din rășboiu*

1925 Mihail C. Vlădescu, *Problema Comandamentului. Două sisteme*

1928 Alexis V. Drăculea, *Ioana. Tragedie în 3 acte*

n.d. (fără dată) Mihail C. Vlădescu, *Voica. Dramă în 5 acte*

Redactori: **LIDIA VIANU, C. GEORGE SANDULESCU**

Tehnoredactare: Carmen Dumitru, Diana Denisa Olteanu, Manuela Stancu

Publicat inițial în București la 1925 de către Tipografia Profesională D.C. Ionescu.

© 2010 C. George SANDULESCU

ISBN: 978-606-92387-3-8

MIHAIL C. VLĂDESCU
FOST DEPUTAT

Problema
Comandamentului

— DOUĂ SISTEME —

1925

BUCUREȘTI

Prețul: Lei 40.—

EDITURA PENTRU LITERATURĂ CONTEMPORANĂ
CONTEMPORARY LITERATURE PRESS

INTRODUCERE

În țările de opinie publică chestiunea comandamentului în timp de război e o problemă mai dinaintea rezolvată, așa după cum interesele superioare ale armatei și ale victoriei o cer. Rare ori sunt cazurile când un general, poate învinge judecata opiniei publice, — judecată formată totdeauna din observarea directă a experienței și a faptelor, — trecând peste sentimentele ei, pentru a continua să exercite un comandament, pentru care ea îl socotește impropriu sau inapt.

Din nenorocire la noi opinia publică, nu a avut același rol activ în hotărârea comandamentului, în timp ce cele mai mari evenimente și schimbări de situație, s'au întâmplat pe fronturi și în înăuntrul granițelor țării.

Am crezut că e util, profitând de lectura unei cărți străine cunoscute, pentru ca să prezint o expunere sumară, de felul cum s'au desfășurat lucrurile aiurea în această gingașă materie, — care interesează în cele mai înalt grad siguranța și apărarea țării în război — și cum s'a întâmplat la noi ¹⁾.

¹⁾ Lucrarea aceasta a apărut pentru prima oară sub forma unor articole într'un ziar de seară.

Cel puțin dacă criteriul opiniei publice ne-a lipsit în momentul când s'au săvârșit acele fapte de arme, să avem astăzi și luciditatea de spirit necesară și curajul moral trebuitor, pentru a pune oamenii și lucrurile în adevărata lor lumină, convinși că servim nu numai adevărul istoric, pe care trebuie să-l iubim cu pasiune toți, dar mai ales slujim instituțiunea însăși a armatei, a cărei forță și al cărui prestigiu sunt condițiunea primă a existenței patriei mărite.

Lucrarea de față este numai o încercare, cu totul incompletă, care nu e menită să dărâme în pripă anumite legende și să construiască glorii noi, ci un început modest — poate necesar în literatura noastră militară — care ar putea să inițieze spiritul general — mai ales în armată — neeliberat încă, de anumite prejudecăți și mai ales neformat în deajuns, la școala imparțialității critice și a independenței de judecată, suverane în orientarea, în această materie vastă a comandamentului. Vina în această privință nu e a nimănu, ci e numai din cauza condițiunilor speciale, în care armata noastră a fost ținută în timpul războiului și care nu s'au schimbat nici după încheierea păcii, cu toate lecțiile ce le-a primit și fatalitățile cari au lovit-o.

Firește, pentru aceasta a fost nevoie să facem puțină istorie militară, cercetând activitatea, dar mai ales rezultatele obținute, în raport cu unele din marile probleme de ordin strategic, care au stat în fața comandamentului nostru suprem.

Nu poate să fie de loc ușoară această sarcină la noi, de oarece trebuie să recunoaștem, că o istorie critică a războiului de întregire, ne lipsește, lucrările

de valoare, care s'au scris până acum, au un caracter mai mult narativ, documentar, ele sunt pătrunse de un viu patriotism, dar ele nu se ridică în cercetarea și examinarea faptelor, la înălțimea principiilor generale ale artei și ale științei militare, pentru a considera adevărul, din punct de vedere strict obiectiv ale legilor superioare ale războiului, care sunt aceleași, pentru toți și în toate părțile, indiferent dacă ele au fost săvârșite de noi, sau de alții.

În intențiunea noastră nu este, să luăm de pe soclul lor anumiți oameni, pe care i-a urcat norocul și împrejurările mai mult decât meritul și să suim în locul lor pe alții.

Dacă operațiunea aceasta e cinstit condusă, și cu pricepere, încă ar fi utilă, fiindcă sistemul care a durat la noi în alegerea înaltului comandament, în timp ce se făureau atâtea mari evenimente ale neamului, nu a fost cel recomandabil sau scutit de critici.

Problemele războiului nu pot fi despărțite de oamenii care au condus sau au influențat cursul evenimentelor, ele se leagă în mod indisolubil și de aceea, în chip firesc, anumite figuri ne vor reține atențiunea și vom spune, asupra lor, tot ceea ce credem, pentru a lămuri, tot ceea ce interesează chestiunea atât de complexă și delicată a comandamentului în timp de război.

Lumea noastră militară — căreia nu aparține autorul acestor rânduri — nu are de ce să se alarmeze de incursiunile pe care o fac unele spirite, în domenii unde tradiția reclamă, că numai acei care au îmbrățișat cariera armelor să-și spue cuvântul.

Este încă o eroare care dăinuiește la noi și o prejudecată lipsită cu totul de sens. Dar mai ales este o dovadă incontestabilă, că opinia publică la noi, nu e admisă în judecata evenimentelor militare — chiar de cei interesați în cauză. — ceeace după cum vom vedea — constituie un grav inconvenient și în timpul campaniei de întregire a fost pricina multor erori și multor nenorociri. Cea mai isbită de pe urma acestei izolări și prevențiuni, care există împotriva nemilitarilor, a fost armata însăși și ostașii aleși ai ei.

Acei care fac sforțări cinstite pentru a se ridica la cele mai înalte și mai sacre idealuri ale armatei, pentru a se identifica cu ele, nu pot fi respinși de plano, numai fiindcă nu au purtat, în mod permanent, haina distinctivă a instituțiunei.

Din potrivă contribuțiunea lor trebuie socotită ca un efort al națiunei însăși — atunci când e sincer și dezinteresat — de a se apropia, de acea instituțiune care a suferit mai mult în ultimul deceniu — în corpul și inima ei — și căreia totuși, i s'au cerut cele mai mari jertfe și fapte, împlinindu-le în tăcere, cu acel spirit de abnegațiune, pe care i-l dă rolul ei sublim de „mare mută“ în societatea modernă.

Intimitatea legăturilor între armată și națiune, dacă trebuie să existe în vremurile de grea cumpănă, este necesar ca să fie continuată, sub o altă formă, a unei colaborări ideale, a unui schimb neîncetat de idei, atunci când vremurile s'au așezat și pacea a luat locul furtunilor războiului.

Căci dacă în trecut și una și alta au suferit atâta, e fiindcă s'a lucrat — din interese egoiste sau dintr'o

concepție greșită — la despărțirea lor, în loc să se realizeze o comuniune morală și spirituală strânsă, indispensabilă victoriei în timp de război și necesară prosperității fiecăreia din ele, în timp de pace.

În societățile moderne, în democrațiile care au ieșit învingătoare în cursul marelui război, armata nu a fost nici o castă, nici o categorie socială diferențiată, ci națiunea armată, și prin urmare, toți fiii ei, au un drept egal, în cercetarea problemelor vitale — cum sunt cele privitoare la comandament adică la conducere — pe care experiența din toate timpurile și mai ales cea recentă, le pun pe planul întâi.

În acest sens trebuie interpretate silințele noastre și „amestecul“ nostru, în cursul acestei expuneri critice, în care credem, că am putea vedea și un început de fixare a doctrinei noastre, în ce privește problema comandamentului, în timp de război.

I

Există o foarte interesantă carte nu de mult apărută intitulată G. Q. G. (Grand Quartier General). Autorul ei e d-l Jean de Pierrefeu. Toată viața înaltului comandament suprem francez pe timpul războiului, toate schimbările, tot ecoul succesorilor și insucceselor de pe front, sunt admirabil descrise și analizate, de un om care a trăit în apropierea imediată și câte odată chiar în intimitatea celor care aveau greaua răspundere a războiului în Franța. Fiind-că este de un interes deosebit, chiar pentru noi, vom căuta să scoatem în relief, câte-va cazuri, din narațiunea lui Jean de Pierrefeu, pentru a vedea, dacă nu e locul, să emitem câte-va învățăminte, printr'o serie de comparațiuni sugestive, de felul cum s'au petrecut lucrurile în Franța și cum, la noi, în armata română.

Ceeace surprinde și este în adevăr mișcător, este că nică-eri ca în armata franceză, încărcată de atâtea tradiții vechi și glorioase, nu există întronat mai mult principiul, că în război numai victoria are dreptul, să fie slăvită, Numai comandantul victorios are dreptul să comande. Armata și națiunea e necruțătoare față de cei care sunt învinși, fie ei oricât de mari și având ori-câte merite.

Francezii, popor brav, cu atâtea nobile tradiții mi-

litare, cu un lung trecut războinic, au ajuns la acest adevăr, care pentru spiritul lor, e ca și o dogmă, că șeful în război trebuie să fie infailibil, căci dacă el greșește, își pierde autoritatea și nu mai poate să-și păstreze răspunderile. E o lege riguroasă pe care Francezii în trecuta campanie, au impus-o — după cum vom vedea — până la extrem.

Războiul la un popor ca acesta, e ceva prea serios, pentru ca să fie tolerată cea mai mică abatere, cea mai mică slăbiciune. Cu cât ești mai mare, cu atât poți să fii lovit mai greu.

A învinge, acesta e scopul. La oparte, cei ce nu știu să învingă, aceasta e sănătoasa morală de război, a unui popor mare și a unei oștiri glorioase.

Vom lua câte-va exemple și vom căuta să stabilim o comparație cu ce s'a întâmplat la noi. Ea va fi foarte instructivă. D-l de Pierrefeu vorbește pe larg de cazul Colonelului Gamelin șeful biuroului al 3 (al operațiilor) unul din cei mai distinși ofițeri superiori dela Marele Cartier. Ce i s'a reproșat Colonelului Gamelin, care dăduse în atâtea rânduri dovezi de o deosebită destoinicie? Operațiunea neisbutită de la Hartmanswillerkopf din iarna lui 1915. Iată pasivul lui, după atâtea strălucite state de serviciu.

În ce a constatat această operațiune, care era departe de a constitui o înfrângere pentru Francezi? În războiul de uzură care se deschisese pe întreg frontul de luptă, colonelul Gamelin, a imaginat într'un punct, în Alsacia, o lovitură, care avea să fie o viguroasă ripostă, fără un obiectiv teritorial, ci numai o manevră puternică, îndrăsneată, menită să pricinuiască pierderi grave Germanilor și să-l pue, fi-

rește, în stăpânirea completă a unui punct dominant, foarte disputat până atunci.

Concepțiunea a fost bună, toți au judecat-o astfel. Din nefericire mijloacele, felul cum a fost executată de către unitățile de trupă, nu au dat toate rezultatele dorite. Căci francezii au avut avantajii incontestabile, nu din acelea însă, pe care le sperau și le așteptau dela sacrificiile, pe cari le făcuseră.

Rezultatul a fost că, Colonelul Gamelin, e făcut răspunzător de acest „demi-echec“. Criticile au început să curgă. De la Paris s'a cerut Marelui Cartier dosarul afacerii de la Hartmanwillerkopf.

Dar Colonelul Gamelin — scrie d-l Pierrefeu — a luat-o înaintea nemulțumirilor. El a cerut imediat și a obținut comanda unei brigăzi de vânători alpini, chiar în regiunea aceasta din Alsacia, pe frontul chiar unde nu-i surisese destul norocul și unde nu putuse să obție victoria completă, pe care i-o reclama armata și i-o impunea conștiința întreagă a națiunii franceze, sătulă de războiul de uzură.

Acest exemplu, al unei operațiuni secundare, ce am luat ca intrare în materie, pune deja în evidență un sistem. În exemplele ce urmează se va vedea că sistemul rămâne același, chiar când sunt în joc comandanți de treapta cea mai înaltă.

II

Înainte însă de a ne ocupa de cazurile unor asemenea comandanți, pentru a ne fixa și mai bine asupra sistemului francez, care nu admite, ca exercitarea comandamentului superior să o aibă, decât generalii pe fruntea cărora strălucește nimbul victoriei, vom aminti de soarta tragică a încă câtorva dintre cei maieminenți subalterni și colaboratori ai lor.

Căci în oștirea franceză, nu numai marele șef era lovit de disgrație, atunci când acțiunea lui nu conducea la rezultat, necum când era bătut, dar nici chiar subalternii lui, nu erau cruțați, deși era natural, ca întreaga responsabilitate să fie numai a șefului lor. Nici o considerație pentru amorul propriu sau pentru prestigiul nimănui.

Generalului Joffre i s'a luat către sfârșitul lui 1915, când se înmulțise criticile împotriva lui, pe unul din cei doi adjutanți ai săi, Maiorul de stat major Gilbert, un ofițer distins, sub cuvânt că era inspiratorul de temut și geniul rău al generalului Joffre.

Maiorul a murit scurtă vreme după aceea, ca un brav, în luptele dela Somme. D-l Pierrefeu povestește că Joffre a fost profund afectat de pierderea fostului său adjutant, cu care era legat din timp de pace și lucrase mult timp împreună.

Colonelul Renouard șeful biuroului 3 al operațiilor, după insuccesul ofensivei din primăvara lui 1917, cere să fie trecut pe front. El se îmbolnăvește și moare în urma unui contra atac la Chemin des Dames în Martie 1918, în care divizia sa a fost în întregime distrusă.

Dar Colonelul d'Alenson una din cele mai extraordinare figuri — cum o descrie d-l de Pierrefeu — acel care veșnic alături de Nivelles contribuise mai mult ca ori-care altul, la reluarea forturilor Douaumont și Vaux și la atâtea victorii în fața Verdunului, după eșecul ofensivei din Martie 1917, al cărui suflet era, e trecut în concediu și moare după două luni de amărăciune și de supărare. Colonelul Bel șeful biroului 2 care-și atrăsese atâtea inimizități, din cauza severității sale, unul din cei mai ascultați ofițeri de Joffre, a murit ca un erou în capul unui regiment de vânători în Italia.

Iată sistemul. El e demn de o armată mare. Victoriile se câștigă numai când există un asemenea spirit.

Războiul e o partidă, în care nu e permis nimănui, să-și înceapă jocul de-a capo, fără risc și fără teamă de sancțiuni pentru greșala comisă. Nu se iartă nici măcar nestatornicia norocului.

Acceasta e teza franceză. Vom vedea care a fost și teza română în războiul nostru de întregire.

Numai spunând în mod riguros adevărul, vom putea scoate învățămintele necesare și vom putea impune reparațiunile datorite, jertfelor inutile și atâtor greșeli, scump plătite, care cad în sarcina înaltei conduceri a războiului nostru.

III

Cazul Joffre. — Steaua lui Joffre a început de fapt, să pălească la începutul celei de a doua jumătăți a lui 1916. Nu doar că învingătorul dela Marna, suferise vre-un revers, de care, materialmente sau moralmente, putea fi făcut responsabil, dar fiindcă armata și națiunea voia să învingă și generalul en chef, cu tot geniul lui războinic, nu le putuse da încă victoria, așa de arzător așteptată de toți. Căci, ce i se putea reproșa lui Joffre, în felul cum a condus campania din 1916? Din punct de vedere strategic, generalismul nu săvârșise nici o eroare, care ar fi dus la vre-un eșec, de pe urma căreia moralul armatei să iasă zdruncinat, iar pierderea în material și oameni ce atrage după sine o înfrângere, să afecteze compunerea și organismul însuș al întreg instrumentului de războiu, pe care-l ținea în mână.

Nimic din toate astea, 1916 se caracterizează pe frontul francez prin două mari fapte de arme, cu care se poate mândri Joffre și pe care Istoria militară le pune la activul său. Este victoria defensivă dela Verdun și victoria ofensivă dela Somme.

Marea încercare ofensivă de străpungere a frontului francez, pe care au întreprins-o germanii în primăvara lui 1916, în fața Verdunului, n'a fost o surprin-

dere pentru înaltul comandament francez. De aceea, cu toată îngrămădirea de forțe și uriașa pregătire, succesele inițiale ale atacatorului au fost repede anihilate, prin iuțeala cu care înaltul comandament francez a putut face față, prin măsurile judicioase ce le-a luat, în toiul celei mai grave crize pe care armata franceză o cunoscuse dela Marna încoace.

Joffre a avut însă meritul, că nu numai a pironit pe loc dușmanul, care venea furtunos asupra sa, dar a avut energia și priceperca, să-i dea, în acelaș timp, riposta, printr'o întoarcere ofensivă, care l-au paralizat complet pe frontul occidental, reducându-l, în această parte a teatrului de războiu, la o totală neputință.

Se știe că sectorul ales de statul-major francez pentru asta a fost cel dela Somme. Lovitura trebuia dată împreună cu Britanicii. D-l Pierrefeu arată cât a rezistat Joffre injuncțiunilor, care se făceau din toate părțile, de a declanșa cât mai repede această ofensivă. Insus Pétain, care comanda grupul de armată în fața Verdunului, cerea insistent ca operațiunea să fie cât mai grabnic începută, pentru a se putea salva cetatea, tot mai greu amenințată de eforturile continue ale germanilor. Și totuși, generalisimul — conștient de greutatea care stăteau în fața acestei operațiuni ofensive — nu a cedat, decât când s'a aflat în stăpânirea tuturor mijloacelor pentru lupta grea, care avea s'o înceapă, în acest sector. Când au fost gata Englezii — căci pe ei i-a așteptat generalisimul — bătălia a pornit. La început, succesele au fost strălucite, mai ales la sud de Somme, au întrecut chiar așteptările. În timp ce Francezii, la dreapta, avansau strălucit, Englezii, la stânga, sunt ținuți pe loc. Bătălia a durat astfel patru luni. În tot

timpul acesta, franco-englezii au realizat o înaintare înceată, metodică, dar constantă. În sectorul dela Verdun, Pétain și Nivelles au trecut apoi la ofensivă, reluând o bună parte din terenul cedat la început.

Aceste rezultate, oricât erau ele de pozitive, de reale și de corespunzătoare forțelor de care dispuneau aliații în 1916, totuși ele nu erau de natură să satisfacă exigențele poporului francez, care cerea în mod imperios victoria. Și la Verdun și la Somme, obținuse victoria. I s'a reproșat însă că nu obținuse totul. Pentru popor, ca și pentru armată, în acele momente, victoria era ruptura definitivă a frontului și alungarea năvălitorului de pe teritoriul Franței.

Generalisimul nu a putut face acest lucru cadou țării sale, și el, deși învinsese la Marna, la Verdun și la Somme, și deși nu întreprinsese nici o operațiune dezastruoasă, el se văzu nevoit să se demită dela comanda supremă. Joffre n'a părăsit aceste înalte funcțiuni, fiindcă locul lui era obiectul disputelor și competițiilor, în înaltul comandament francez sau că vreun alt nume era pe toate buzele și se aștepta dintr'un moment într'altul să fie ridicat la rangul său. Nu. Schimbarea rezida în situația însăși a armatei franceze și în rezultatele la care ajunsese. Ea era impusă de necesitățile morale de ordin superior. Nu era o chestiune de persoane, care interesa. Șeful făcuse prea mari servicii, pentru ca să i se poată găsi vreo vină pozitivă.

Schimbarea de metode, de concepțiune, a fost pretextul. S'a găsit necesară o reînnoire, nu s'a judecat că ar putea fi vorba de o reprimadă, împotriva omului care condusese armata trei ani.

Iată ce a împus plecarea lui Joffre. Este ceva tragic în destinul acestui om, luat din fruntea armatelor sale, numai fiindcă nu a corespuns unor anume vițiuni, nu fiindcă a călcat legile aspre și eterne ale războiului sau a nesocotit realitățile lui adânci.

Și cu toate acestea, nimeni nu a luat partea lui Joffre, oricât de dureroasă și de nedreaptă era disgrăția față de marele căpitan.

Un popor care vrea să învingă e mănât mai mult de instinctul său, decât de geniul conducătorilor, în momentele de mare criză.

Și instinctul Francezilor cerea atunci, un om de luptă, care să încarneze forța ofensivă, spiritul viu al unei rase, care vrea să învingă cu orice preț.

Așa a fost ales Nivelle, un general nou, colonel la începutul campaniei.

Este aceasta o slăbiciune, pentru armata franceză? Nu. E o forță care o onorează. Ea crează eroismul în rândurile înaltului comandament, unde e mai necesar, chiar ca în rândurile cele mai modeste ale unei oștiri.

Joffre a fost sacrificat.

Aceasta este esențial în războiu. Forța morală trebuie păstrată cu oricâte sacrificii. Persoanele pot să fie lovite, oricât de interesante ar fi ele, sufletul însă al armatei să nu fie atins.

La noi, în războiul de întregire, principiul acesta așa de în onoare la Francezi, a fost călcat continuu în picioare și de aceea moralul trupelor noastre și rezultatul operațiunilor, a fost așa de puternic influențat în rău.

IV

Cazul Nivelle. — D-l Pierrefeu arată pe larg ce parte însemnată, dacă nu hotăritoare, a avut în schimbarea înaltului comandament francez, înfrângerea armatei române din toamna lui 1916. Tot efectul victoriei dela Verdun și al succesorilor dela Somme, a fost dintr'odată anihilat, prin căderea Bucureștilor. Acest eveniment a grăbit mai mult ca orice, aducerea la comanda supremă a generalului Nivelle.

Și dacă-i fusese dat cuiva, să aibă vreo revanșă în chestia eșecului român, era tocmai Joffre. El nu fusese de loc partizanul unei intervenții române, din cauză că avea impresiunea, că rușii nu vor da ajutor real și eficace noilor aliați, intrați proaspeți în luptă. Teama lui Joffre se adevărase complet. Nu numai atât, dar generalisimul francez era ostil planului de campanie român, de a ataca pe la nord prin Transilvania și el a cedat condițiunilor exprese ale guvernului român și stăruințelor personale ale președintelui

de consiliu Briand, mare partizan al intrării României în războiu¹⁾.

Dacă fructul victoriilor din apus, în 1916, fusese șters, prin magistrala diversiune, pe care germanii o găsiseră, prin înfrângerea românilor la est, Francezii, nu fuseseră niciodată mai convinși, de necesitatea unei ofensive fulgerătoare, care avea să dărâme frontul pironit de 3 ani pe loc, și de sub dărâmăturile lui, să apară victoria.

1916 adusese falimentul războiului de uzură. Manevra îndrăzneată, genială, singură, putea să dea victoria, în credința generală.

Generalul Nivelle obținuse acest mandat, care trebuia adus la îndeplinire, cu sfințenie, sau să cadă.

Nivelle avusese o carieră în adevăr napoleoniană, în acest războiu, și metodele lui, națiunea și armata, credeau că sunt cele mai aproape de ale marelui maestru al artei militare. Ruptura frontului nu s'a produs nici sub comanda noului generalisim. Ce folos că teritorii întregi, sate și orașe au fost eliberate sub impulsunea viguroasă a noului șef.

Ca și lui Joffre i s'a făcut un cap de acuzație din faptul că operațiunile lui deși au dat maximum de rezultat, nu au obținut totul.

1) Este excesiv de interesantă constatarea că, planul riscat de operațiuni al României, era opera strategilor noștri, în onoare la acea epocă la noi.

Este însă pe de altă parte surprinzător și neexplicabil, cum de s'a putut persista și mai departe în acest nenorocit plan, când în urma dezastrului dela Turtucaia, un glas autorizat, s'a ridicat față în potrivea lui¹⁾.

1) Vezi „Flămânda“, de generalul Averescu. (Memoriul de la 27 August și Consiliul de război de la 2 Septembrie).

Se știe în ce au constatat operațiunile, care au avut loc în primăvara lui 1917.

În timp ce Francezii făceau pregătiri pentru marea ofensivă, Germanii pregăteau o retragere foarte importantă, pentru a-și putea scurta frontul, în vederea unei rezistențe mai eficace, la atacurile în perspectivă ale Franco-Englezilor.

Dar retragerea Germanilor era mai ales consecința logică și de astădată mărturisită, a eșecului, pe care-l suferiseră anul trecut pe Somme. Nivelle culegea astfel fructul succeselor lui Joffre.

Primul rezultat al acestei retrageri a fost că Parisul putea respira acum în liniște, amenințarea continuă, care era suspendată deasupra lui, dispăruse.

Dar dacă ofensiva lui Nivelle, fusese prevenită prin retragerea Germanilor, nu mai puțin rezultatul era favorabil pentru Francezi, căci o fâșie mare de teritoriu intra în stăpânirea lor și chiar Noyon, după care suspina în fiecare zi d-l Clemenceau, a fost ocupat de trupele franceze.

Nu era însă de ajuns. În Aprilie avu loc faimoasa ofensivă proiectată de pe Aisne, care avea să decidă de soarta frontului francez. Timpul rău, greutatea enormă, problemele noi de tactică ce se puneau înaintea, făcând ca această acțiune, cu toate avantajele remarcabile repurtate și câștigurile realizate (peste 27.000 prizonieri), să nu obțină toate rezultatele dorite de cercurile largi ale armatei și ale națiunii.

Nivelle fu fără milă sacrificat din cauza asta. El fu făcut răspunzător de faptul că germanii sunt încă pe teritoriul Franței. I s'a reproșat că a întârziat ofensiva cu o lună, că a ignorat retragerea dușmanului din fața sa, etc.

Ce rămâne însă pozitiv din aceste acuzațiuni, azi când considerăm desfășurarea evenimentelor militare în sine, desbrăcate de pasiunile și impresiunile actualității care le transformă și le desfigurează, după voe sau după cum cer interesele imediate? Care e înfrângerea militară propriu zisă care justifică o așa brutală îndepărtare, a unui general, care în limitele mijloacelor materiale de care dispunea, își făcuse îndestul datoria, menținând prin rezultatele, ce le-a dobândit intact prestigiul victoriei, pe care avea s'o desăvârșească, numai timpul și intervenția unor aliați ca America?

Nu cu idei însă generoase se conduce războiul și nu așa au înțeles să-l ducă Francezii, când în plină ascensiune a victoriei au sacrificat rând pe rând pe Joffre și pe Nivelle.

Ba, împotriva lui Nivelle, guvernul dela Paris a ordonat și o anchetă, numind o comisiune formată din generalii Foch, Brugère și Gourand, ca să cerceteze rezultatele evenimentelor din Aprilie și motivele opririi ofensivei.

Comisiunea a conchis că generalisimul nu a săvârșit „nici o greșeală profesională“ în toată această afacere care i-a atras dizgrația.

Vom vedea lucrurile cum s'au petrecut la noi, având totdeauna prezent în mintea noastră, cazurile generalilor Joffre, Nivelle și ale subalternilor lor, sacrificăți tocmăi în momentele când legau o verigă mai solidă și mai strălucitoare, la lanțul victoriei, pe care au ridicat-o, continuu, și nu au lăsat-o să le cadă din mână, un singur moment, în rușinea vreunei înfrângeri sau a unui dezastru militar, provocat din vina lor.

V

Lectura cărței d-lui Pierrefeu și problemele care le deșteaptă citind-o, ne trezește interesul de a vedea, ce s'a petrecut și în tabăra dușmanilor, unde înaltul comandament a fost supus acelorași necruțătoare încercări și unde înfrângerea avea sancțiunea dizgrației, indiferent dacă înlăturarea șefului însemna recunoașterea, mărturisirea pe față a insuccesului, înaintea dușmanului.

Germanii au negat înfrângerea lor dela Marna și eșuarea întregului lor plan ofensiv în Franța, la 1914, dar au înlocuit pe autorul responsabil al tuturor acestor operațiuni, care a compromis toate șansele inițiale ale victoriei puterilor centrale.

Succesorul lui von Moltke, generalul von Falkenhayn, avu până la urmă, aceeași soartă. Cariera noului șef de stat major fu mai strălucită și mai plină, ca a predecesorului său. Menținându-se în defensivă în cursul anului 1915, pe frontul occidental, el și-a îndreptat eforturile sale încununate de succes, pe frontul oriental. Înfrângerea armatei rusești în Polonia și zdrobirea Serbiei, sunt cele două mari rezultate, pe care le-a atins comanda supremă a sa, și la care trebuie adăugat și conservarea Dardanelelor, de

o importanță capitală pentru desfășurarea ulterioară a întregii situațiuni militare.

Dar Falkenhayn în 1916 e debordat de evenimente, eu toate eforturile minunate pe care le face. Atacând de astădată pe Francezi, el își vede risipite speranțele de a sparge frontul acesta, la Verdun. Ofensiva lui Joffre dela Somme, ofensiva lui Brussilov și intrarea în războiu a României, sunt loviturile puternice, pe care le primește armata germană și sub greul cărora, el se vede silit să dea locul generalilor Hindenburg și Ludendorf.

Falkenhayn, fost ministru de războiu și șef de stat major al armatei, cere el însuși să fie trecut în capul unei armate pe frontul activ, pentru a lupta sub ordinele celor pe care-i comandase până atunci.

Falkenhayn fu numit comandant al armatei a 9-a, pentru a încerca să obție împotriva Românilor, ceea ce nu a putut războiul mondial să-i dea: victoria decisivă.

Din examenul sumar al acestor cazuri caracteristice, rezultă că spiritul, care domnește în înalta conducere, la cele două armate, care s'au combătut până ieri, este acelaș. Principalele exemple enumerate aici, constituie o materie prea bogată și prea instructivă, pentru a nu înțelege, că sistemul aplicat la comandament în ambele oștiri, nu diferă cu nimic, fiindcă el se inspiră, din adevăratele principii ale războiului, a căror esență reclamă sacrificarea persoanelor, pentru a nu considera decât rezultatul strategic, indiferent de calitatea și uneori, chiar, de valoarea morală a celor dintâiu.

Trecând la noi, cel dintâiu caz care ni se impune

atențiunei, este fără îndoială, al generalului Iliescu. Aici principiul enunțat mai sus este răsturnat de-a dreptul, spre paguba rezultatelor care s'ar fi putut atinge și a sănătății tradițiunilor oștirii noastre.

Acest ofițer este autorul responsabil al planului nostru ofensiv de operațiuni, cu care am intrat în campanie. În calitate de subșef al marelui stat-major al armatei, el este de fapt și unicul conducător — în lipsa unui titular — al tuturor operațiunilor noastre, în primele luni de războiu. Greșelele, care s'au comis, le cunoaștem. Dacă ele nu sunt încă nici azi, la știința unor anume autori sau profesori ocazionali de strategie, ele sunt însă în conștiința națiunii și a armatei, intrate așa de profund de unde nici o reabilitare postumă, oricât de ingenioasă și de savantă ar fi ea — nu le poate șterge sau altera.

Bilanțul acestei conduceri e prea dezastruos, pentru a mai fi necesar, să fie supus unei critici în cursul acestei scurte încercări teoretice.

Rar rezultate mai tragice, care să fie atinse de o conducere mai incapabilă.

Chiar dela început, prin dezastrul dela Turtucaia a eșit în evidență pipăită subrezenia și a planului nostru de operațiune și a îndrumărei lor.

În Franța sau în Germania, acestei faze care nu mai lăsa nici o îndoială asupra viitorului, ar fi urmat fără întârziere și fără cruțare, înlocuirea conducătorului operațiunilor și substituirea concepțiunei care făcuse ca preludiul campaniei noastre, să fie un dezastru, prin o alta mai sănătoasă, mai potrivită situațiunei.

Nimic din toate acestea.

Planul de operațiune a fost menținut mai departe, iar autorul lui a rămas la postul său nesupărat.

Ce este mai trist, este că el însuși nu-și da seama de prăpastia în care-și târă țara.

De abia după alte dezastre, și mai cu seamă tragedia retragerii spre Moldova a impus o schimbare în înaltul comandament.

A fost însă în adevăr o schimbare? Și mai întâi de toate s'a văzut urma unei sancțiuni pentru sânge-rările datorite greșelilor?

În felul cum și-a sfârșit cariera șeful de stat-major, de fapt al armatei române învinse în 1916, se vede sistemul însuși, care era în floare, la comandamentul nostru înalt și pentru ce greșelile au continuat — în acea sferă înaltă de atribuțiuni, chiar atunci, după ce vinovatul a fost îndepărtat.

Indepărtarea lui nu a constituit o lovire sau o disgratie severă, ci a însemnat o tentativă de recompensare deghezată, ba ceva mai mult, în condițiunile în care s'a produs, a apărut spiritelor celor mai imparțiale, ca o recunoaștere oficială a valorii morale intacte a acestui ofițer, solemn afirmată, față de aliați, singurii responsabili de eșecul nostru, după concepțiunea comandamentului român de atunci.

Căci generalul Ilescu a fost trimis în mijlocul lor, în misiune oficială la Paris, ca o manevră abilă, al cărui sens era, că fostul comandant român deținea și după înfrângere, toată încrederea cercurilor noastre conducătoare, că locul lui era tocmai în centrul militar al Antantei, ca o protestare vie, împotriva strategiei defectuoase a aliaților și a neîndeplinirii condițiunilor față de România.

Nu așa trebuia considerată problema și nu în acest spirit, noua comandă supremă, trebuia să rezolve

pozițiunea fostului șef de stat major. Ea avea o gravitate mai mare decât putea s'o acopere asemenea singulare dispozițiuni. Era o deplasare a responsabilităților — pe care le luam după umerii noștri și le treceam altora, — care semăna cu o mistificare, nedemnă de partida tragică pe care o jucam.

Generalul Iliescu incarna spiritul dela Turtucaia și rușinea invaziei pentru toți Românii. La Paris nu era calificat el, să continue și să reprezinte politica războiului nostru. Nu cu asemenea procedee, se întăresc caracterele, în momentele de criză și se ridică forța morală a unei națiuni în orele critice.

Răspunderea intrării noastre în acțiune, alegerea momentului, pregătirea, ca și planul de operațiuni, erau opera lui. E de ajuns, pentru ca să avem forța să mărturisim, că am greșit.

Trebuia să avem curajul, să recunoaștem sincer, acest lucru și față de noi și față de străini. Răspunderile, trebuia să le luăm asupra noastră, cu hotărîre, nu se le aruncăm, asupra altora, în plină luptă, prin procedee copilărești, cum a fost trimeterea fostului șef de stat-major la Paris. Căci în războiu, astfel de 'diversiuni' nu folosesc la nimic. Efectul lor material e nul, cel moral e dezastruos.

Generalului Iliescu i s'ar fi putut acorda totuși, în mod excepțional, o favoare, demnă de un soldat, care a fost înfrânt, dar care vrea totuși, să rămăie credincios înaltelor lui îndatoriri ostășești, până la ultima suflare. Comanda unei divizii sau a unei unități strategice pe frontul activ, pe care s'o conducă până la sfârșit.

Nu a făcut-o. Ba a refuzat-o chiar, când i s'a propus.

Școala comandamentului superior în timp de războiu, nu cu asemenea exemplu, se poate ridica, la înalta misiune, la care e chemată, în vremuri grele.

Nivelle, generalisim al armatei franceze, când ofensiva lui nu atinge toate obiectivele propuse, e luat din cea mai înaltă treaptă a ierarhiei militare și trimis comandant al trupelor din Africa de Nord.

Falkenhayn, șef de stat-major al armatei germane, pentru vină și mai mică, e înlocuit și primește misiunea, în capul unei armate, de a combate pe cei care au intrat în războiu, într'un sector pe frontul oriental.

La noi, șeful de stat-major, care a pregătit Turtucaia și invazia, e luat a doua zi, după ce aceasta a devenit un fapt consumat, și trimis la Paris, în mijlocul făuritorilor victoriei și așezat deadreptul la masa lor. Acel care organizase înfrângerea noastră, avea să colaboreze acum cu autoritate, la organizarea eforturilor generale, care aveau să conducă la victoria comună!

Fără îndoială, că sunt două sisteme. Dar sistemul întronat la noi, nu ar fi complet pus în evidență, dacă nu am examina și cel de-al doilea caz, tot așa de interesant și de instructiv, ca și cel dintâiu, și care din nefericire, s'a repetat, tot la comanda noastră supremă.

VI

Succesiunea generalului Iliescu a fost culeasă de generalul Presan în plină criză a fronturilor de luptă.

Dacă generalul Iliescu a fost hipnotizat de Napoleon în momentul când și-a construit planul său de operațiuni din August 1916, generalul Presan luând noua comandă, în Noembrie, nu a avut înaintea sa decât viziunea victoriei dela Marna și steaua strălucitoare a lui Joffre, care printr'o bătălie, a pironit pe loc armata germană, oprind desfășurarea mai departe a invaziei în inima Franței.

Și unul și altul au crezut că în situațiunea militară și morală, în care ne găseam atunci, puteau repeta, unul pe eșiquierul european manevra dela Austerlitz, celalt pe câmpia Munteniei, loviturile magistrale ce au fost date armatei germane, prinsă în culoarul dintre câmpul retranșat dela Verdun și cetatea Paris, în Septembrie 1914.

Dar și unul și altul, dacă au fost hipnotizați de manevrele în stil mare ale celor doi iluștri căpitani, n'au avut în realitate decât o preocupare foarte redusă, de un orizont cât se poate de mărginit: de a salva obiective fără valoare strategică, cari nu erau în acel moment esențiale victoriei și pentru care omul de războiu, n'ar fi consimțit niciodată să dea o bătălie decisivă și mai ales să-și sacrifice și ultimul om.

Pe generalul Iliescu l-a preocupat în August 1916, în fapt, ocuparea Transilvaniei, deși pe hartă el manevra să cucerească Budapesta și să distrugă totalitatea forțelor austro-ungare. Pe generalul Presan, la jumătatea lui Noembrie 1916, l-a dominat exclusiv ideea, să păstreze cu orice preț Bucureștii, prin aplicarea temerară a principiilor campaniei din Italia a nemuritorului Bonaparte!

Judecând rezultatele și numai rezultatele, căci în război — și mai ales în istoria războaielor — numai ele contează, strategia generalului Presan în bătălia dela Argeș și Neajlov, prezintă analogii frapante, cu planul operativ al generalului Iliescu, cu care armata română a intrat în campanie.

Unul ne-a condus — dela început — la dezastrul dela Turtucaia, celălalt — în plină luptă — la dezastrul diviziei Socec.

Era inevitabil, căci ambele concepțiuni păcătuiau printr'un defect fundamental, care în mod fatal, trebuia să ducă la înfrângere, greșeala fiind dela origină.

Căci, dacă criza în situația strategică din August 1916, s'a produs a doua zi, după zdruncinarea frontului nostru dela sud, — pivotul întregii noastre ofensive —, însemna că întreg dispozitivul operativ român, era întemeiat pe o bază fundamentală greșită, pe o necunoaștere complectă a principalelor date și elemente ale problemei strategice, care ne stătea înaintea în momentul intrării în acțiune.

Acelaș lucru s'a petrecut și la bătălia dela Argeș. Criza s'a declarat de astădată în sectorul care avea să execute manevra hotărîtoare, la grupul de atac, chiar în centrul dispozitivului, în momentul tocmai când își împlinea importanta sa misiune.

Căci planul lui Iliescu, era bun cu o condiție: ca frontul dela sud să fie ținut solid până ce armatele dela nord își terminau manevra lor hotăritoare. Iar în bătălia dela Argeș, Presan ar fi biruit cu o condiție: dacă grupul de atac și-ar fi putut îndeplini până la capăt mandatul ce primise, fără să fie debordat de forțe superioare în timpul când executa îndrăzneata și periculoasa sa misiune.

Ori, adversarul — și în August 1916 și în Noembrie 1916 — avea massele sale de manevră dispuse, tocmai în punctele pe care noi ne credeam mai feriți de o asemenea eventualitate neașteptată. Noi socoteam un gol, acolo unde inamicul era în număr mai impozant, tocmai pe unde ne putea lovi. O eroare mai profundă și mai regretabilă pentru un comandament, nu se putea.

Ce s'a petrecut la Turtucaia în August, când a apărut Mackensen în fața cetății, prin surprindere, s'a întâmplat în câmpie deschisă pe Argeș, când în fața diviziei până atunci victorioase, a lui Socec, a apărut grupul Kuhne, ca din pământ, aruncând între ai noștri panica. Tot dispozitivul bătăliei a fost sfărâmat și, în loc să strigăm: victorie, am gemut în durere: dezastru!

Greșala comandamentului român din Noembrie 1916, nu a fost mai mică ca cea din August 1916. El a ignorat realitățile mari ale luptei care aveau să decidă de soarta noastră.

El și-a construit planul pe aceiaș necunoaștere totală a intențiilor adversarilor, pe o greșită apreciere a forțelor dușmanului și ceea ce e mai grav — mai ales în cazul Presan — pe o ignorare culpa-

bilă a capacității ofensive a trupelor noastre bătute și respinse — cele mai multe — în interval de 3 luni.

Presan — cum a demonstrat generalul Averescu în monografia sa — a vrut să dea la Argeș o bătălie ofensivă manevrată pe linii interioare, neținând seama de starea morală și materială a trupelor noastre, după grelele încercări pe care le suferisem. El a voit întâi să bată armata de Dunăre care debarcase la Zimnicea, pentru ca pe urmă să se întoarcă cu totalitatea forțelor împotriva dușmanului care venea dinspre Pitești.

Presan însă a ignorat că în fața lui nu erau numai două grupe, a lui Kosch și a lui Kraft, ci mai era și un al treilea, a cărui existență nici măcar nu o bănuia, a lui Kühne. Acesta venea din direcția Craiova și era acoperit de cavaleria lui von Schmettov.

Ce trebuie să se întâmple, când statul-major comite o eroare așa de grosieră, în angajarea unei acțiuni à fond, ca cea dela Argeș, s'a întâmplat.

Kühne a căzut ca o lovitură de trăznet asupra noastră pe Argeș, tocmai în momentul când credeam că am învăluit pe Kosch și avem să-l aruncăm în Dunăre.

Este inutil să mai amintim că disproporția între forțele noastre și ale adversarilor, era strigătoare. Noi 80 de batalioane, ei 150!

Superioritatea dușmanului era așa de mare, încât se citează cazul diviziei a 115, care nici n'a avut nevoie comandamentul german s'o întrebuințeze în luptă!

A angaja o bătălie ofensivă în asemenea condițiuni și cu moralul zdruncinat al diviziilor noastre obosește și dezorganizate, era echivalent cu o crimă.

Generalul Presan totuși a continuat să prezideze

destinul militar al armatei noastre, căreia prin manevra sa temerară, și absolut inutilă, în înțelesul strategic, i-a dat lovitura de grație, tocmai în momentul când ea se pregătea pentru perioada supremă a rezistenței sale.

El nu a suferit nici o dizgrație, așa cum a suferit-o bunioară Cadorna, după Caporetto, care primise o bătălie, pe care n'o putea evita, nu căutase să dea una, pe care nimic nu-l silea s'o încerce, cum făcuse comandantul român.

Greșala lui apărea cu atât mai mare, cu cât e sigur că armata noastră întreagă s'ar fi putut retrage pe o linie mai îndărăt, pe Cricov și s'ar fi putut organiza acolo rezistența, în apropierea imediată a forțelor ruse, care ne-ar fi dat un ajutor eficace.

În loc de aceasta, am avut spectacolul, că armata a II-a a fost lăsată într-o parte, iar armata I și grupul apărării Dunării, s'au aruncat într-o aventură periculoasă, care ne-a costat atâtea forțe, ce ne-ar fi fost așa de folositoare în Moldova.

Comandamentul român a căutat gloria sa în această afacere, nu realizarea unei ținte strategice superioare, adecuată împrejurărilor și necesităților militare de atunci.

El trebuia să-și justifice, prezența sa, în capul armatei, printr-o victorie rapidă, obținută în oricare condițiuni. Acesta e adevărul ¹⁾.

¹⁾ Generalul era așa de convins că va avea victoria, și deci atât de străin de realitatea situațiunii și de principiile cele mai elementare ale conducerii în stil mare, încât în preajma bătăliei a spus unui general: „ai să vii să-mi bați cului la statuie“.

Se știe că după victoriile din prima parte a războiului,

Datoria momentului, era pregătirea metodică a rezistenței noastre, dupe ce perduserăm trecătorile din munți. Mirajul ofensivelor napoleoniene, era încă obsedant, dăinuia în spiritul noii Comande, cu toate reversurile suferite. Incercările predecesorului n'o învățase nimic. De aceea, cu schimbarea comandei, am avut de înregistrat îndată o nouă catastrofă. Era tot vechea metodă și tot vechiul spirit care domnea la planurile marelui Cartier și după plecarea lui Iliescu. Omul plecase. Școala lui continua. După Turtucaia și după Jiu, trebuia să vie Argeș și Glavacioc.

Consecința logică însă, a acestei stări de lucruri, nu a fost imediată înlăturare, și a acestei comande, cum e în tradiția marilor oștiri, după asemenea dureroase evenimente, ca înfrângerea dela porțile Bucureștilor. Dimpotrivă, ea conservă mandatul, de a conduce mai departe operațiunile grele ale retragerii în Moldova, care rămân un monument al neprevederii tactice, al neștiinței strategice și al incompetenței tehnice, dupe opinia unanimă.

Acesta a fost calvarul trupelor noastre în mersul lor spre zonele de refacere în Moldova.

Germanii au făcut o statuie de lemn lui Hindenburg și fiecare avea dreptul să bată un cui în acea statuie, în schimbul unei sume oferite pentru fondul războiului.

Aceasta ambiționa generalul Presan, dar dovedea în acelaș timp cât de puțin pregătit era pentru a da o bătălie de care depindea soarta neamului, după propriile sale cuvinte.

Nici nu putea fi altfel, căci la noi, la alegerea persoanelor nu a prezidat examenul obiectiv al trecutului lor, ci considerațiuni pur sentimentale.

VII

Sistemul care există în armata română și care constă în a pune anumite persoane deasupra principiilor și legilor inexorabile, care conduc războaiele, chiar când ele s'au arătat inferioare misiunii lor sau au suferit eșecuri, s'a dovedit cât e de defectuos și ce consecințe defavorabile, poate să aibă, asupra armatei și a desfășurării operațiunilor, mai târziu în cursul campaniei din 1917.

Infrângerea de la Argeș, nu era o operațiune a cărei urmări rele se putea șterge cu înlesnirea, cu care fusese provocat dezastrul, de autorii lui responsabili.

Ea a apăsât greu asupra dezvoltării întregii noastre situațiuni militare ulterioare. A fost evenimentul care a contribuit mai mult, la agravarea nenorocirilor militare, care se abătuseră asupra noastră atunci.

Toată campania din Moldova s'a resimțit viu de pe urma acestei afaceri. Pierderile materiale au fost așa de considerabile și moralul armatei a fost așa de crunt afectat, în cât se poate spune, că opera de la Turtucaia și-a găsit complectarea firească, pe Argeș.

În munți și în Dobrogea, în primele luni de campanie, fuseserăm învinși. Trupele noastre deși oboșite, ele însă rezistau admirabil și luptau pas cu

pas, dând un exemplu minunat de bravură și de răbdare.

Efortul ofensiv care li s'a cerut însă la Argeș, disprețul cu care au fost aruncate în vultoare, fără nici o considerație pentru eforturile supra-omenești pe care le făcuseră, și fără a se cântări în deajuns scopul și urmările acestei extra-ordinar de riscate operațiuni, a făcut ca ele să-și piardă buna lor conținută și moralul lor — așa de solid până atunci — să se topească cu totul. În loc să profităm de faptul, că putusem opera la timp retragerea diviziilor noastre de pe frontul întins, ne-am grăbit să le pregătim morimântul final, în cea mai hazardată dintre aventurile pe care le avusesem de la începutul campaniei.

Bătălia de la Argeș era o demnă încoronare a atâtor încercări, pe care numai o strategie de amatori, putea s'o ilustreze, cu o stăruință atât de diabolică.

Campania românească din 1916 nu putea să-și sfârșească, ciclul său de experiențe fatale, printr'o risipă de vieți mai necugetată și printr'o consumare de forțe dovedită mai inutilă.

Nivelle nu a fost înfrânt pe Aisne și la Chemin des Dames. El, steagurile victoriei, le-a dus mai departe, dar nu le-a implântat atât departe, pentru ca și înaltul lui loc, să-i fie asigurat mai departe.

Comandamentul român a fost mai nenorocos, în ce privește soarta armelor. A fost însă nemăsurat mai norocos în ce privește situația lui, căci și-a conservat postul, cu toate că, peste toate înfrângerile, acumulate pe cea mai osânditoare.

Din cauza asta, școala comandamentului român în război, nu a fost aceeași, cu a comandamentului fran-

cez. Acolo asprimea, cu care i se cântărea și i se primea rezultatele, a fost o lecție salutară, pentru el, un imbold continuu pentru faptele mari, dar și un avertisment teribil, pentru responsabilitățile care și le lua.

Incontestabil că o asemenea școală, nu e lipsită nici odată de măreție și puterile morale ale unei armate, în asemenea condițiuni și cu astfel de șefi, nu pot să nu iasă sporite.

Vom vedea când soarta armelor noastre în 1917 a început să ne surâdă, cum nu am putut smulge toate fructele victoriei, numai fiindcă, comandamentul nostru, nu a avut puterea aceia tainică, pe care o dau virtuțile războinice, marilor șefi, adevărații creatori ai evenimentelor militare.

VIII

Dacă prezența generalului Presan în capul comandamentului nostru, în momentele grele ale înfrângerii, nu a însemnat decât agravarea înfrângerii și sporirea haosului militar în care ne găseam, prezența aceluiasi comandament, atunci când sorții s'au schimbat și ne-au devenit favorabili, nu a însemnat, cea mai mare victorie, ci dimpotrivă, ciuntirea ei, și chiar anihilarea ei....

În Moldova armata noastră a fost pregătită pentru o ofensivă, care avea să dea jos bariera dela Focșani și să ne ducă în inima teritoriului ocupat.

Admirabilul instrument de război, armata română reorganizată, împreună cu trupele aliate ruse, trebuiau să dea o lovitură hotărâtoare cotropitorului.

Superioritatea numerică și avantajile care le aveau asupra inamicului, erau evidente, în toate privințele.

S'a profitat în deajuns de acest lucru pentru a se deslănțui la timpul oportun ofensiva noastră, pentru a smulge, din punct de vedere militar, maximum de rezultate?

Răspunsul la această întrebare nu-l vom da după tipicul obișnuit. Căci la noi, există încă sistemul, că insuccesul să se pue pe seama evenimentelor sau

a nu știu cărei fatalități militare. Noi în încercarea de față, admitem sistemul contrariu, mai exact din punct de vedere al științei militare, și care constă în a face răspunzător oamenii, care au datoria pe câmpul de luptă, să domine totdeauna evenimentele, sau cel puțin să le prevadă și deci să orienteze operațiunile în consecință, pentru a domina continuu situațiunea. Acei care se lasă dominați sau surprinși de ele, sunt mai dinainte învinși și ei suferă legea învinșilor.

În cazul nostru, putem afirma cu certitudine, pe baza rezultatelor și a faptelor istorice cunoscute, următoarele: Generalul Presan nu a avut nici concepțiunea justă a manevrei care trebuia să străpungă frontul dușman și nici forța de execuție necesară, capabilă să înlăture obstacolele, care fatal stau înaintea realizării unui mare plan de luptă.

El a temporizat în momentul când trebuia să atace, după cum altă dată atacase, tocmai când trebuia să temporizeze. Vezi bătălia de la Argeș!

Din această cauză marea noastră ofensivă din Moldova, în care ne pusesem atâtea speranțe, nici măcar nu s'a produs, în afară de strălucita acțiune locală, pe frontul armatei a II, dela Mărăști.

Rezultatul eșuării premature a întregului nostru plan ofensiv, a fost provocarea unei crize strategice grave pe fronul nostru, care ne-a aruncat în cea mai disperată luptă de apărare, ce s'a dus vreodată pe pământul românesc: luptele de la Mărășești și de la Oituz.

Vina comandamentului nostru suprem este vădită în această împrejurare unică. Ea nu se poate tăgădui, după cum vom arăta mai lămurit. Forța covârșitoare

a evenimentelor era incontestabil mare în cursul anului 1917 și sfortările ce se cereau comandamentului român, pentru a reacționa cu folos, erau excepționale.

Dar aceasta nu-i slăbește cu nimic vina de a fi greșit, de a nu fi voit la momentul hotărâtor, cu toată puterea, și mai ales de a-și fi asumat o sarcină la înălțimea cărei, faptele au dovedit, că nu era.

Căci noi Românii nu putem să ridicăm la rangul de doctrină, această dulce filosofie, de care am abuzat atât în războiul de întregire, de dragul unor anumiți șefi, și care constă, în a da vina pe evenimente, iar nu pe cei care le-au condus. E un mijloc comod, de a se salva reputațiile, dar nu e un mijloc propriu de loc, de a ridica moralul unei oștiri și mai ales de a forma spiritul întreg al unui comandament în război.

În dosul evenimentelor militare nu are dreptul să se ascundă nimeni! Mai ales șefii, care le incumbă dirijarea lor, nu în acest fel, le e îngăduit, să-și construiască un pedestal de primul plan în Istorie.

De aceea am socotit totdeauna că vina, de a nu fi dat la timp marea bătălie ofensivă, nu trebuie aruncate exclusiv pe încurcăturile rusești cum am fost familiarizați până azi de toți istoricii ocazionali și oficiali, ci trebuie pusă în primul rând în seama comandamentului suprem român, asupra căruia apasă de fapt toată răspunderea.

În această privință nu putem fi acuzați de extremă severitate, deoarece aplicăm metoda cea sănătoasă, urmărim în mod riguros sistemul, care a existat în toate armatele combatante din apus și care le-a făcut

gloria și forța, în cursul actualului război. Acest sistem remarcabil, consistă în a nu fi niciodată oploșiți — cu atât mai mult tămâiați — șefii, când ei nu au isbutit în misiunile lor pozitive.

Aceste norme sfinte, eterne la toate oștirile, trebuie să existe și în tradiția intelectuală și morală a armatei noastre. Numai în acest sens, trebuie să-și formeze și să-și completeze doctrina sa de război, având curajul să revizuiască păreri eronate și să-și întemeieze marile adevăruri militare, pe cunoștința exactă și precisă, a faptelor și a oamenilor, care i-au ilustrat campaniile.

Care e cauza eșuării premature a planului nostru ofensiv din 1917? Care sunt greșelile de concepțiune și de execuțiune, care au compromis o mare victorie ofensivă, a totalității forțelor noastre, pe care am pregătit-o, am voit-o, și care ne-a dat chiar, un splendid început de execuțiune, dar nu am avut forța necesară să-l desăvârșim?

IX

În ceea ce privește executarea planului nostru ofensiv în Moldova în 1917, greșelile comandamentului suprem s'au ținut lanț. El a strălucit prin o serie de amânări și printr'o lipsă de grabă în aducerea la împlinire a intențiunilor noastre ofensive, care au compromis toată opera, după urma căreia armata și aliații, erau în drept să aștepte cele mai nobile rezultate.

Reorganizarea Armatei I-a, s'a făcut prea încet, deși ea a dispus de un concurs tehnic deosebit în persoana misiunii militare franceze și în acelaș timp s'a bucurat de toată sollicitudinea birourilor Marelui cartier general.

În timp ce armata II-a stătea cu fața la inamic, ținând cu vitejie frontul, la spatele ei, efectivele și unitățile de care dispunea în rezervă, se reorganizau treptat și metodic și cu grabă. La 15 Aprilie armata II-a era reorganizată și gata toată pentru front. Mijloacele restrânse care i se puneau la dispoziție cu atâta sgârcenie, i-au fost de ajuns, pentru a-și termina și complecta pregătirea sa.

— Ofensiva pe Siret era hotărâtă pentru începutul lui Iunie, Ordinele au fost date pentru acea dată. Operațiunea însă s'a amânat cu o lună,

din cauza incapacității Statului major arătată în refacerea trupelor Armatei I-a. Lupta s'a putut începe abia la 9 Iulie, numai din pricina amânărilor, pe care le necesita pregătirile dela Armata I-a. Este important a se ști că nici chiar la această dată, organizarea armatei I-a nu era terminată. Unele divizii au fost duse pe front necomplete! Asemenea fapte sunt de competența curților marțiale, nu de a tribunalului istoriei.

Aceste amânări au fost fatale executării planului nostru ofensiv, căci condițiunile foarte favorabile unei ofensive în cursul lunii Iunie, s'au schimbat și acțiunea noastră nu mai avea atâția șorți de reușită în Iulie, cum ar fi avut-o cu o lună de zile înainte. Evident, victoria o puteam avea încă și de data asta, dar modificări intervenise în situațiunea generală a frontului oriental, care îngreună încercarea noastră.

Capacitatea ofensivă a armatei rusești era încă nealterată în cea mai mare parte, în Iunie. Cu cât amânăm, cu atât șansele tentativei noastre diminuau.

Chestiunea aceasta extrem de complexă și pe care, am mai examinat-o în linii mari, într'o altă ocazie și într'o altă lucrare, este de o însemnătate decisivă, atunci când e vorba de judecat cauzele, care au contribuit la eșuarea înainte de vreme, a marelui ofensive pregătite în 1917 și care, dacă ar fi reușit, ar fi schimbat nu numai situația noastră militară, dar ne-ar fi adus, din punct de vedere politic, cele mai mari avantagii și ar fi făcut imposibilă, mai târziu, o criză cu aliații noștri, care a izbucnit așa de violent, la Conferința de pace, cu prilejul chiar al discuției și a semnării tratatului de pace. Pozițiunea și drepturile

României la Versailles, în 1919, cu tot tratatul de pace separată delă București din 1918, nu ar fi fost discutate așa de dârz de nimeni, dacă armata română ar fi dărâmat frontul delă Siret în 1917 și ar fi aruncat dușmanul în inima Munteniei.

Prestigiul nostru militar, după evenimentele nenorocite din 1916 ar fi ieșit așa de crescut, iar valoarea noastră morală dobândită printr'o astfel de victorie, ar fi întărit situațiunea diplomației noastre, mai târziu, la Conferința de pace, în așa fel, încât cu siguranță s'ar fi putut evita toate greșelile care s'au comis atunci și care ne-au costat așa de scump, în granițele noastre și în sacrificii morale.

Faptul că nu am putut obține o mare victorie ofensivă, pe care o reclama întreaga situație a României și care — după cum am văzut — a avut consecințe grave, din punct de vedere politic și militar, a fost poate greșala cea mai mare pe care a săvârșit-o comandamentul nostru suprem în cursul războiului de întregire și e răspunderea cea mai grea, de care s'a încărcat, în fața viitorimei.

Generalul Nivelle a fost și el nevoit să amâne ofensiva armatei franceze cu o lună. Amânarea nu s'a datorit nepregătirii la timp a ofensivei, ci retragerii neașteptate a germanilor. Totuși am văzut ce urmare a avut acea întârziere, deși totuși ofensiva a fost încununată de un foarte apreciabil rezultat favorabil. La noi pe lângă întârziere se adaugă însă marea greșală a conceptului însuși al ofensivei.

În adevăr, mărginindu-ne a cerceta numai erorile care s'au comis, în ce privește execuțiunea planului nostru ofensiv, constatăm că ele s'au săvârșit nu nu-

mai înainte, prin continuele amânări, dar și după începerea ofensivei, când ne-am lăsat influențați de tot felul de considerente, zădărniciind și încetând completamente operațiunile odată deschise.

În adevăr, o primă eroare care a primejduit dela început succesul planului nostru operativ a fost următoarea:

În timp ce preparațiunea artileristică era gata pe frontul Armatei a II-a, care avea un rol secundar, în ziua de 10 Iulie, pe frontul Armatei I-a, care avea rolul principal, preparațiunea artileristică nu era încă terminată la acea dată. Așa dar, Armata II-a gata de atac în ziua de 10 Iulie, cu obstacolele dărâmate din față și cu distrugerile făcute, iar Armata I-a, cu toată îngrămădirea de trupe și de material, nu avea încă terenul netezit pentru a porni la asalt.

Armata I-a a trebuit să mai ceară o zi ca să-și continue pregătirea artileristică. Dar nici în ziua de 11 Iulie nu a fost terminată operațiunea aceasta. Armata II-a a pornit atunci singură la atac, în timp ce Armata I-a i se mai acorda o prelungire de o zi. La 12 Iulie seara, ea primi ordin de a înceta definitiv operațiunile în urma comunicării guvernului provizoriu rus, semnată de Kerenski.

Ni se înfățișează numai decât, întrebarea pentru ce pregătirea artileristică s'a putut face la timp în sectorul Armatei a II-a, iar în acela al Armatei I-a, nu a fost desăvârșit nici după două zile de amânare?

Nu erau suficiente mijloacele puse la dispoziția Armatei I, sau condițiunile locale făceau pregătirea să fie mult mai grea în această parte?

În ambele cazuri toată greutatea răspunderii apasă asupra comandamentului.

În vederea acelei ofensive a fost un consiliu de războiu, în care generalul Presan și-a expus planul.

Obiecțiuni serioase au fost făcute acestui plan. S'a proorocit dificultățile pregătirii atacului în sectorul Nămolosa și s'a prezis reușita sigură a spargerei frontului dușman în sectorul Mărăști.

Generalul Presan ca toți diletanții a rămas inflexibil în părerea sa, ripostând că o ofensivă prin munți nu poate fi executată. Trei luni mai târziu o mare victorie a puterilor centrale pe frontul italian, au dat cea mai izbitoare desmințire acestei afirmațiuni întemeiate pe considerațiuni cari nu aveau nimic de comun cu știința războiului.

O a doua eroare poate mai gravă ca aceasta, care s'a săvârșit după executarea operațiunilor, a fost neexploatarea la fond a succesului Armatei a II-a care spărsese frontul pe o lungime de 40 de kilometri și trecuse dincolo de toate apărările dușmanului, încât drumul era deschis neted. Comandamentul suprem nu a știut să se folosească de strălucita victorie dela Mărăști, pentru a da o lovitură zdruncinând întreg frontul inamic și împingând liniile noastre departe în teritoriul ocupat. Situațiunea dușmanului era în așa fel și surpriza reușise atât de admirabil în cât o masă puternică aruncată, prin spărtura dela Mărăști ar fi curățit regiunea muntoasă și ar fi silit pe dușman să-și mute liniile din câmpie. S'ar fi reprodus în avantajul nostru ceea ce cu trei luni mai târziu s'a petrecut pe Isonzo în paguba italienilor.

X

Lipsit de forța de execuțiune care se cerea pentru aducerea la îndeplinire a unui plan ofensiv de mare e-vergură, generalul Presan nu a avut nici măcar concepțiunea justă a manevrei, pe care armatele noastre trebuiau să o întreprindă în Iunie—Iulie 1917 pentru a obține victoria, deși scopul ofensivei era pompos enunțat: nimicirea dușmanului!

Astăzi, când atâția ani au trecut dela săvârșirea acelor evenimente, este mai ușor unui spirit imparțial să cuprindă totalitatea faptelor și să formuleze judecata clară și liniștită asupra lor.

Presan a voit să realizeze în 1917, ceea ce Iliescu a visat să facă în 1916. Amândoi au conceput mișcarea lor în acelaș fel. Și unul și altul, au fost în strategie, niște imaginativi, exagerând prea mult scopurile pe care aveau să le întreprindă și neglijând mijloacele care le stăteau la îndemână. La ei, nu a fost o proporție justă, între scop și mijloc, de aceea strategia lor, când s'a tradus în fapt, a condus la un grav dezechilibru, care s'a evidențiat imediat printr'o disproporție catastrofală între plan și rezultat.

Amândoi acești „oameni de războiu“ au azistat, unul, la prăbușirea în ruine și în sânge a planului său ofensiv, celălalt în nehotărâre și în neputință.

Iliescu a voit să distrugă *totalitatea* forțelor inamice, pe calea unei mari *decizii*, căzând în spatele frontului oriental, cu puterea evenimentului napoleonian, pe care credea că prin înaintarea noastră în spatele lui, îl va darâma sigur, provocând o mare victorie și impunând prin aceasta chiar, pacea întregii Europe.

De aceea scopul acesta, fiind prea mare, el a neglijat frontul dela Sud, i-a disprețuit importanța și s'a atașat numai de aceea ce-i putea da deciziunea masivă, singură interesantă pentru strategia sa.

Acelaș lucru a voit să facă și Presan în 1917, firește sub o altă formă și cu alte mijloace.

Dar dacă Iliescu a încercat să facă manevra lui singur, pe cont propriu, cu armatele române, impunând planul lui aliaților și acceptat contra voinței lor — cum o dovedește cartea d-lui Pierrefeu — Presan în 1917 a voit cu rușii republicanizați, să facă aceiași operațiune, de o egală envergură, adică distrugerea *totalității* forțelor inamice din Muntenia, pe calea unei mari bătălii decisive, tot în stil napoleonian.

Era aventura strategică, care se urmărea și într'un caz și într'altul cu o orbire și cu o persistență, care nu o zdruncinase nici una din lecțiunile teribile pe care practica războiului mondial de până atunci o ilustrase îndeajuns pe toate fronturile.

Distrugerea unei părți însemnate a armatei inamice, nu a totalității forțelor sale, o victorie ofensivă cu scop limitat, nu o măreață deciziune napoleoniană, nu intra în vederile și nu era un obiectiv demn de această strategie de cabinet. Diletanții nu se mulțumesc numai cu rezultate posibile, se aruncă, fără a-și da seama de prăpastie, pe urmele imposibilului.

Deciziunea n'o putuseră avea Germanii în 1914 în Franța, n'o obținuseră austro-germanii în 1915 în Polonia, n'o avuseserăm noi în Carpați în 1916, n'o putuse avea Nivelles în Aprilie 1917, trebuia s'o avem cu orice preț noi alături de trupele lui Kerenski, în Iulie 1917! Aceasta este marea idee strategică din care a ieșit planul ofensivei dela Nămolosa, și care numai când a început să capete un început de aplicare, s'a dovedit toată inconsistența și toată absurditatea lui.

Cum a imaginat Presan manevra sa, cum a înțeles el s'o execute, pentru a atinge un scop atât de vast și a realiza un rezultat așa de grandios?

Spargerea centrului pe la Nămolosa și baterea în parte a celor două aripi dușmane odată desfăcute și aruncate în aer, ar fi însemnat firește, nimicirea totalității forțelor dușmane.

Străpungerea aripei stângi dușmane în regiunea muntoasă pe la armata a II-a, însemna în primul rând nimicirea forțelor sale din munți și numai în al doilea rând — în cazul unui concurs de împrejurări favorabile — ea ar fi adus, cu sine, și retragerea întregului front inamic de pe câmpie, deci o deciziune care afecta totalitatea forțelor și mijloacelor de luptă ale lui Mackensen.

Presan n'a avut de ales între aceste două planuri! El s'a fixat dela început pentru cel dintâi — și din motive personale, căci victoria prin munți însemna succesul comandantului armatei a II-a — dar și printr'o dispoziție sufletească caracteristică acelor care concep din cabinet uriașe planuri de război.

Această idee temerară de a sparge centrul și de a

bate în acelaș timp ambele aripi dușmane, pentru a fi pusă în execuțiune, presupunea împlinirea în prealabil a următoarelor condițiuni:

1. Păstrarea întregii capacități ofensive a trupelor ruse, care mergeau mână în mână cu noi la asalt.

2. Distrugerea complectă a organizațiunilor defensive inamice pe sectorul ales pentru atac, care avea să precedeze atacul.

3. Odată atacul dezlănțuit și cele două aripi rupte, ele trebuiau bătute înainte ca rezerve puternice inamice să fie aruncate în spațiul gol rămas de pe urma străpungerii frontului. Jocul rezervelor inamice la timp, putea să periclitizeze situațiunea uneia din grupele noastre, care opera ofensiv și izolat, anihilindu-ne victoria inițială și silindu-ne la o retragere precipitată.

Prin urmare afacerea comporta enorme riscuri, care cu greu puteau fi evitate, din cauza marei experiențe a comandamentului german, maestru în astfel de riposte și a superiorității tactice a unităților dușmane.

Analiza în parte a acestor 3 condițiuni fundamentale, care singure ne puteau garanta succesul, ne-ar duce prea departe. Vom observa atâta, că în ce privește distrugerea organizațiunilor defensive în sectorul armatei I — care avea misiunea principală — nu a dat rezultatele așteptate. Amânarea ce a cerut-o la 10 și 11 iulie armata I, a fost din cauză că artileria inamică, nu a fost redusă la tăcere, cu toată preparațiunea noastră intensivă.

În câmpie organizațiunile defensive rezistau mai bine ca în munți, unde materialul distrus putea cu greu fi înlocuit.

Preparațiunea noastră de artilerie nu era gata nici

la 12 Iulie, în timp ce armata II-a spărsese frontul și înainta vijelios.

Din punct de vedere tactic era o primă și ireparabilă greșeală. Alegerea punctului pentru străpungere nu era cea bună.

Manevra comandamentului suprem de a rupe centrul și porni de aci pentru a deborda ambele aripi, nu era cea fericită.

Armata rusă în această întreprindere nu mai era un auxiliar, ci un colaborator activ, care în împlinirea misiunii sale, trebuia să dea dovezi de o destoinicie și de un spirit de jertfă, egal cu al armatei române.

Toate aceste considerațiuni, explică îndeajuns pentru ce proiectul mării noastre ofensive dela Nămolosa, a fost abandonat dela primele obstacole, care i-au stat în cale. El a fost conceput într'un stil prea mare, cu mijloace uneori îndoelnice și fără a se fi studiat îndeajuns condițiunile reale, în care avea să se desfășoare bătălia, înainte de a ajunge la punctul ei culminant.

Tot eșafodagiul nostru strategic s'a prăbușit dela început, din cauză că în starea morală în care se găsea frontul oriental în 1917, noi totuși am conceput și am crezut că va fi posibilă realizarea unei manevre așa de îndrăznețe și de extraordinare, în fața căreia ar fi reculat însuși Napoleon, iar Clausewitz și Frederic II, ar fi taxat-o drept o nebunie.

Singura manevră rațională, în condițiunile și împrejurările de atunci, era numai învăluirea aripei stângi germane — mai ales că străpungerea ei reușise perfect, — și pe care ar fi putut-o realiza inițiativa hotărîtă a armatei române, susținută de armata

rusă, a cărei capacitate de luptă, la acea dată, era încă satisfăcătoare.

La greșelile arătate se adăoga încă una, a cărei gravitate întrece orice margine.

În dimineața zilei de 12 Iulie, generalul V..., ajutorul generalului Berthelot, venind la armata II-a, și dându-și de visu seama de enormul avantaj câștigat, a spus în auzul tuturor: „acum trebuie concentrat aici tot disponibilul, pentru a exploata acest strălucit început“.

Specialiștii în materie, afirmă că este ceva elementar în știința războiului ca, atunci când într'o bătălie sunt două acțiuni, una decisivă și alta demonstrativă, această distincțiune este menținută, din punctul de vedere tactic până se desemnează primele rezultate. Dacă rezultatul favorabil se obține pe pozițiunea demonstrativă, este nu o greșeală ci o adevărată nebunie de a nu transforma subit, atacul demonstrativ în atac decisiv.

Natural însă că, în aplicarea acestui principiu, foarte ușor de înțeles chiar și de profani, considerațiunile personale trebuiesc sacrificate. Dar tocmai de un asemenea sacrificiu nu era capabil comandamentul român la acea epocă.

Cum ar fi plătit un Joffre sau un Nivelle asemenea greșeli, ne putem închipui, după cele ce au îndurat fără a greși. Cum au plătit autorii greșelilor noastre, o știm.

XI

Am văzut principalele scăderi ale războiului nostru, din cauza sistemului greșit care a existat în alegerea comandamentului forțelor noastre de luptă.

Conducerea operațiunilor și a trupelor s'a resimțit în mod viu de pe urma unor asemenea procedee. Efectele n'au întârziat să se vadă în toate direcțiunile activității militare pe front și înapoia lui.

În special ne-a preocupat comandamentul suprem românesc, acolo unde s'au făcut greșelile cele mai mari și unde sunt mai isbitoare urmările rele ale acestei stări de lucruri.

Istoria militară ne învață, că războiul nu se conduce, nici cu favoriți, nici cu preferații unui regim, oricare ar fi el, ci cu oamenii cari răsar și se impun din jocul firesc al condițiunilor de luptă și al necesităților superioare ale războiului.

Cu câtă durere nu s'a despărțit Franța de Joffre în Decembrie 1916, de acest șef, pe care îl adora națiunea și armata și al cărui prestigiu în rândurile aliaților era unic. Și totuși, factorii hotărâtori, fără considerație pentru aceea ce reprezenta el, l-au sacrificat fiindcă în ordinea naturală a lucrurilor, se cerea imperios această înlocuire, fiindcă victoria impunea cu o forță inexorabilă — care consumă fără deose-

bire comandanții și oamenii — această schimbare.

Acest ritm fatal, care există în toate marile acțiuni omenesti, care se deosebește așa de bine în cursul desfășurării unei bătălii și care se observă mai ales în dezvoltarea diferitelor faze ale unei campanii — a fost nesocotit complet la noi.

Destinului militar al armatei noastre, i s'au comandat oamenii, de forțe din afară, invizibile, așa după cum considerațiuni străine, organizațiunei ei și operațiunilor, i-au cerut. Nu destinul nostru militar și-a impus oamenii la conducere, așa cum au fost desemnați de legile lui firești și de sorții, cum au fost aruncați, pe esiquierul român.

Aceasta a fost una din pricinile slăbiciunei campaniei de întregire.

Comprimarea forțelor războiului nostru, a fost o tentativă, de a denatura întreaga noastră operă de război, prin impunerea la comanda supremă, a unor elemente, care erau departe de a fi expresiunea cea mai înaltă a puterilor noastre de luptă.

S'a observat acest fapt extraordinar, că unii șefi au fost decretați de drept divin, chiar în timpul operațiunilor și înainte de a se fi așteptat sfârșitul lor. Ei au fost considerați nemuritori, deși o greșeală de-a lor, le-a îngropat toată reputația militară. Nici o înfrângere, nici un eșec nu i-a atins pe ei. Ba au fost înălțați mai sus, după fiecare revers.

Generalul Presan, după înfrângerea dela Argeș, care din punct de vedere strategic și tactic, am văzut că a fost o greșeală enormă, a continuat să conducă mai departe operațiunile, nu numai atât, dar să fie înaintat în grad și ridicat în rang, luând conducerea

superioară a Marelui Cartier General, deci a armatei întregi.

Rezultatele acestui sistem, la care nu se renunța nici chiar în clipele cele mai tragice, pe care le-a cunoscut vreodată poporul românesc, le-am văzut.

Operațiunea retragerii armatei române în Moldova, lăsăm să o judece cu toată asprimea istoricul, care se va însărcina să spue tot adevărul și să formuleze o judecată completă asupra ei.

Felul cum au fost determinate liniile de retragere ale trupelor care evacua Muntenia, modul cum s'au prescris zonele de refacere ale diferitelor elemente ale armatei care se înapoiau de pe front, haosul și incertitudinea care a domnit în toată lucrarea statului major din acest timp, rezultatele acestei îngrozitoare nepregătiri și neprevăderi, constituie o a doua înfrângere, poate mai dureroasă ca cea dela Argeș, fiindcă pierderile au fost mai mari, ca pe oricare alt câmp de luptă de până atunci, deși operațiunea a fost ușurată de rezistența victorioasă a armatei a II-a și de perdeaua protectoare a Rușilor, care interveneau ca să acopere spatele trupelor române.

Generalului Presan, care nu știuse după spargerea frontului nostru dela Jiu, care era inițiativa cea mai bună, pe care trebuia s'o ia armata română, în situația în care eram puși, prin invazia din două părți a Munteniei, pe la munți și pe la Dunăre, i se încredință acum cea mai înaltă misiune, pe care o avusese vreodată un român: aceea de a pregăti ofensiva noastră din Moldova și de a bate cotropitorul, eliberând teritoriul ocupat al Munteniei.

Cum s'a achitat Presan de această misiune, am

văzut-o, prin scăparea momentului favorabil și prin eșuarea planului nostru ofensiv înainte de vreme. Ceeace nu l-a împiedicat însă ca mai târziu să fie onorat, cu cea mai înaltă demnitate, la care poate râvni vreodată un ostaș și pe care nu o are decât regele său: comandant de căpetenie al armatei.

Între această nouă demnitate și eșecul dela Nămolosa, în ordinea cronologică, — se poate susține însă — că a existat Mărășeștii. Luptele dela Oituz și dela Mărășești, cea mai mare bătălie defensivă a Românilor, care au salvat Moldova, au reabilitat pe comandantul suprem!

Eroare. Ele nu pot fi invocate în sprijinul său, ci — după cum vom arăta — spre acuzarea sa.

Mărășeștii și Oituzul au fost Verdunul nostru. Dar oare a pretins vreodată critica militară străină, să atribue lui Joffre, marele merit de a fi salvat el Verdunul și de a fi obținut astfel, cea mai mare victorie defensivă a Francezilor în războiul mondial? În anul în care s'a repurtat victoria aceasta, o lună după reluarea forturilor Vaux Donaumont, generalismul francez a fost dizgrațiat dela comanda supremă.

Rezistența dela Mărășești este o glorie a României, după cum cea dela Verdun este a Franței. Ce deosebire însă. Pe când la Verdun laurii sunt împărțiți între vitejia luptătorilor și capacitatea comandamentului, la Mărășești laurii sunt numai ai vitejiei soldatului nostru, lauri plătiți prea scump, din cauza incapacității comandamentului suprem.

Intervenirea comandamentului este stângace acolo unde nu este nulă. Nici o concepție, nici o linie de conduită.

Surprins de îndrăzneala inamicului, pe care cu puține săptămâni, voia să-l nimicească, comandamentul român a fost dominat chiar dela început de sentimentul fricii.

În loc de a se profita de situațiunea amenințătoare a armatei a II-a în flancul stâng al atacului german în direcția Mărășești, și a înfige pe acolo un ghimpe nimicitor în coasta lui, comandamentul nostru ordonă retragerea armatei a II-a, părăsind un teren câștigat cu atâta glorie și atât sacrificiu.

Pe frontul de luptă al armatei I-a, influența comandamentului lipsind, comandanții locali au făcut ce au putut, iar dușmanul nu a fost nevoit a se opri decât în fața rezistenței îndârjite a eroicului nostru soldat.

Marna, da, e a lui Joffre. A fost manevra genială a comandantului care a decis victoria. Dar Verdunul, e al tuturor, e al acelor care s'au sacrificat cu miile pe loc, e în primul rând al comandanților de acolo, e al lui Nivelles, e al lui Pétain. Astfel au judecat toți cei cari s'au ocupat cu aceste fapte.

Titlul de glorie al lui Joffre, e Marna, e Flandra, e Somme. La ele firește se adăogă și victoria apărătorilor dela Verdun, organizată, voită și așteptată de el.

La generalul Presan, la înfrângerea dela Argeș, la retragerea din Moldova, la eșecul dela Nămolosa, ce se putea adăoga? Admirabila rezistență a armatei I-a și a II-a, coordonarea eforturilor lor, spre a respinge un atac, pe care nu l-a prevăzut și care l-a surprins în plină pregătire, spre a face față unei ofensive a forțelor dușmane pe la Nordul Moldovei, care nu s'a produs?

Oituzul și Mărășeștii sunt ale soldaților noștri.

Dar tocmai victoria aceasta dela Mărășești și dela Oituz — în orice altă armată — ar fi însemnat îndepărtarea lui Presan și ar fi atras, cu siguranță, disgrația irevocabilă a lui.

Căci întreruperea — după cunoscutele amânări — ale ofensivei noastre dela Siret, de teama evenimentelor cari se petreceau în Galiția și cari nu au avut nici o urmare, au arătat că pericolul real nu era la Nord în Bucovina, ci la sud, între Siret și munți, unde trebuia să atacăm, nu să ne condamnăm în inacțiune. Asaltul lui Mackensen s'a produs numai din autostânjenirea ofensivei noastre începute și abandonate înainte de vreme. Lovitura dușmanului s'a produs pe la Nord de Focșani, nu pe la sud de Cernăuți, cum s'a temut Presan, care a ordonat oprirea trupelor române cari înaintau victorioase la Mărăști.

Dușmanul era în număr la Siret, nu în Bucovina, pe unde se aștepta el să fie întors, când a tăiat avântul armatelor noastre, pironindu-le pe loc, într'un moment de panică și de buimăcire în care a fost cuprins în seara de 12 Iulie.

Victoria armatei I-a și a II-a, din Iulie și August 1917, trebuia să însemne lichidarea comandai noastre supreme, care nici de astădată nu fusese orientată asupra direcțiunii atacurilor dușmanului și a scopurilor lui. Partida o salvase comandantii de armată respectivi, iar nu vigilența, prevederea și curajul comandamentului suprem, care atrăsese asupra unităților noastre, trăznitul dela Sud, prin descoperirea intențiunilor și mișcărilor noastre ofensive, paralizate de voința sa slabă și fricoasă.

Mărășeștii și Oituzul, dacă sunt o victorie neperitoare, pentru marile noastre unități de luptă, în special Mărășeștii, sunt în realitate, pentru conducerea superioară a armatei, cea mai sângeroasă lecție, pe care o poate primi dela niște evenimente, cărora n'a avut curajul să le stea la vreme în față și să le preîntâmpine, cu o voință hotărâtă, urmările fatale.

Aceea ce nu a putut să ducă la bun sfârșit, Marele Cartier General, în zilele de 11 și 12 Iulie — data începutului ofensivei noastre — au împlinit admirabil de la sine cele două armate, în lupta de apărare, pe care le-a impus-o, criza provocată de dezorientarea și lipsa de inițiativă a M. C. G., prin brusca oprire a atacului nostru.

Bătălia dela Sud de Siret, care — în planul inițial — era destinată să fie ofensivă, s'a transformat astfel, automat, prin slăbiciunea comandamentului suprem, într'una defensivă.

Momentul acestei schimbări în situațiunea strategică a fost prins exact, de inteligența superioară a comandantului armatei I-a, a generalului Cristescu, care în planul de ofensivă al M. C. G. era destinat să aibă rolul principal, prin străpungerea centrului inamic. Cristescu, care trebuia să atace la început, și-a dat seama cel dintâi, că e acum atacat, prin răsturnarea situației care o aducea cu sine, deranjarea planurilor noastre ofensive dela Siret.

El a înțeles, când primele elemente ale armatei a IV-a ruse au fost lovite, furtuna care venea asupra noastră și a luat imediat măsuri, ca s'o pareze, angajând unitățile sale în luptă.

Armata sa în marș spre Tecuci, a intervenit cu

energie, pentru a restabili situația compromisă de Ruși.

Inițiativa aceasta a generalului Cristescu a salvat de fapt toate încurcăturile pe care le-a adus pe capul nostru, nestatornicia și nehotărîrea de a ataca la timp a M. C. G. și de a rămîne cu ochii ațintiți la evenimentele dela Nord din Bucovina, care-l distrăgeau până a-i paraliza toate forțele.

Recompensa a fost că i s'a luat comanda armatei, odată ce surpriza a fost înlăturată și lupta a fost pusă în făgașul ei normal.

Acel care a văzut clar dela început pericolul atacului în direcția Mărășești, a fost dar sacrificat, aplicându-i-se sistemul, de care a fost ferită comanda supremă, în cursul războiului, cu toate că a fost continuu lovită de cea mai nenorocită miopie strategică și tactică.

În realitate rezultă din exemplul acesta, ca și din altele, că au coexistat două sisteme în armata noastră, deși ne-am bucurat totdeauna, de unitatea de comandament.

Unul, față de comandamentul suprem și intermediar, altul față de cel suprem. Așa se explică rigoarea cu care au fost loviți atîtia ofițeri generali. Din noianul cunoscut, vom lua două cazuri, care sunt mai caracteristice. Inegalitatea de tratament a mers în aceste cazuri, dela absurd până la cruzimea inutilă.

Este vorba de cazul generalului Cristescu, pe care l-am enunțat, și asupra căruia vom stărui, și de cazul generalului Socec. Oricât s'ar părea aceste două cazuri de deosebite, există totuși unele analogii, susceptibile de aceleași învățăminte, cu toată diferența care

există între unul și altul și pe care nu noi o vom tăgădui.

Iată un general — cum a fost Cristescu — căruia i se dă comanda unei armate, cu scopul de a face cea mai îndrăzneată lovitură ofensivă, pe care a întreprins-o vreodată o armată în cursul războiului mondial: spargerea centrului inamic și baterea aripelor, odată frontul rupt, era sarcina formidabilă a lui Cristescu în prețuia acțiunii dela Nămolosa.

Din motive, pe care le-am examinat, ofensiva nu a avut loc, în schimb aceeași armată, a fost aruncată în defensivă și generalul care trebuia să facă fulgerătoarea ofensivă de spargere a centrului, e găsit de astădată, inapt, de a continua defensivă, la care a fost redusă armata sa și pe care, o executase până atunci cu succes — el care fusese ales, pentru misiunea inițială de a ataca, care era incomparabil mai grea! Rezultatul a fost că în plină bătălie, generalul a fost ridicat dela comanda sa, deși măsurile lui raționale salvase partida.

De fapt, generalul Cristescu era condamnat chiar din ziua numirii lui. Dacă, prin imposibil, ofensiva din Iulie ar fi reușit, așa cum fusese plănuț, este o naivitate a se crede că tot el ar fi cules laurii.

Istoria va ști să facă lumină asupra acestei întunecoase urzeli.

Cazul generalului Socec, în bătălia dela Argeș, este poate și mai vorbitor.

Iată un general socotit energic, căruia i se dă misiunea cea mai grea, în bătălia de care avea să atârne soarta Bucureștilor.

Socec e considerat ca un divizionar încercat, care

a comandat în luptele grele din Dobrogea, săptămâni întregi. Așa se explică misiunea extrem de importantă pe care a primit-o în dispozitivul bătăliei, misiune pentru care a fost luat dela Brăila pe când era încă în plină reorganizare, pentru a înjgheba o divizie din rămășițele a două divizii greu încercate.

Cu o divizie deci încă neînchegată, el face acel splendid marș dela Costești la Matei Basarab, pentru a cădea asupra aripei drepte dușmane și a întoarce toată armata de Dunăre.

Bătălia, pentru motivele pe care le-am văzut — și imputabile numai comandei supreme — a fost pierdută. Generalul Socec n'a fost judecat ca incapabil să ducă la bun sfârșit periculoasa sa misiune, imposibilă de realizat, ci a fost tratat ca un simplu dezertor, care a fugit dela postul său ca orice șef de patrulă, deși săptămâni de zile fusese în contact permanent cu dușmanul, nu-l vedea acum întâia oară, și fusese dar judecat ca mai apt de a isbi și de a nu recula în fața focului.

Generalul, pe când era în Dobrogea, era să fie supus chiar unei anchete, pentru un atac temerar în contra inamicului, întreprins din proprie inițiativă, lucru ce a indispus pe generalul Zaiancicowsky.

Ancheta nu s'a făcut, tocmai pentru că în greșeala făcută, era ceva de admirat: curajul.

Asemenea anomalii dovedesc incoerență în acțiune, nestabilitate morală, și o lipsă de logică și o nesigurantă surprinzătoare, în spiritul viu și totdeauna treaz al comandantului.

Ele produc confuziune și aduc demoralizare. Nu pe asemenea elemente se clădește forța morală a co-

mandantului, indispensabilă oştirii în timp de război.

Întreaga lui operă strategică păcătuiește dela bază în asemenea condițiuni.

Așa se explică pentru ce Presan nu a fost stăpân pe evenimente, fiindcă în primul rând, nu a fost stăpân pe reacțiunile sufletului său. Contrastele acestea violente pe care le-a manifestat, atât în judecata oamenilor cât și a situațiunilor, tranzițiunile acestea fără rost, arată lipsa unui echilibru superior și a unei fermități morale deosebite, care fac ca un șef, să nu treacă dela o extremitate la alta în aprecierea lucrurilor celor mai grave, sub influența imediată a incidentelor și a împrejurărilor trecătoare sau a altor considerațiuni.

Generalul Presan nu a fost croit din stofa marilor conducători de oameni, destinați a fi în fruntea națiunii în orele aprige. Aceasta e o constatare rece, obiectivă, dedusă din examenul imparțial al unui ansamblu de fapte indiscutabile, intrate de mult în cadrul inviolabil al Istoriei.

De aceia strategia sa a dibuit în permanență. Ea nu a putut vedea cu claritate în nici una din problemele incontestabil grele și complexe ale războiului nostru.

Această strategie nu a lovit niciodată just și nu a dus la bun sfârșit nici o întreprindere a sa. Ea a fost totdeauna în urma evenimentelor, niciodată nu le-a devansat și s'a simțit totdeauna incapabilă să le împlinească, în momentul hotărîtor.

Ea nu a fost creatoare, nu a acumulat rezultatele cu știință și cu o voință conștientă, superioară. O asemenea strategie nu poate fi o artă, în înțelesul înalt

al cuvântului, așa cum au definit-o toți măștrii cunoscuți.

Ea constituie un ciclu neîntrerupt de greșeli grosolane, unele ireparabile, în care ideea nu a fost servită cu nimic și arta nu a realizat nimic de seamă, menit să rămâie ca un obiect pentru admirația generațiilor viitoare.

Opera strategică a generalului Presan, e o formidabilă colecție de greșeli, toate plătite scump, pe care Istoria are dreptul să le judece cel puțin ea, cu severitate, după indulgența culpabilă a cercurilor oficiale, manifestată cu o persistență inexplicabilă, nu numai în momentele când ele s'au produs, dar și în urmă.

XII

Concluziunile care se impun examenului acesta de până acum, sunt că doctrina noastră, în ceea ce privește comandamentul, nu trebuie să ia exemplele și să-și tragă substanța, din felul cum s'au desfășurat lucrurile, la comanda supremă, în campania noastră de întregire.

Aici nu au fost respectate — după cum am văzut — nici adevăratele principii ale artei războiului și nu s'au aplicat nici legile, care au făcut forța și gloria celorlalte armate, în ceea ce privește organizarea și puterea lor internă constitutivă.

Aceasta ca o concluziune de ordin general.

Din punct de vedere special și referitor, numai la armata noastră, este de observat, că ar fi o eroare să se creadă, că teoria comandamentului, așa cum a rezultat din expunerea de față, nu a primit la noi, o confirmare, o ilustrație practică, adică nouă ne-a lipsit modelul, tipul desăvârșit al conducătorului mare în război.

Idealul comandantului la noi, nu trebuie căutat numai, în deducțiunile și formulele abstracte ale specialiștilor, în raționamentele lor reci, ci și în carne și oase, pe câmpul de luptă, în cazurile concrete, care au cinstit istoria războiului nostru din urmă.

Din fericire și spre onoarea armatei române, un asemenea model strălucit a existat, în aceste vremuri grele pentru patria noastră. Studiul lui, este extrem de instructiv și pentru ca cercetarea prezentă, să fie completă, ar fi trebuit ca pe lângă partea critică, pe care am dezvoltat-o până acum, să adăugăm și una constructivă, pentru ca problema comandamentului în război, să ne apară întreagă. După abaterile semnalate, elementele pozitive ar fi trebuit să intre în linie. Și ele există, ne putem mândri.

Chestiunea ar fi luat o extensiune, pe care nu am urmărit-o, scopul nostru fiind numai, să facem o aplicațiune a principiilor cunoscute, în materie de comandament, la comanda noastră supremă, principii care au fost aplicate cu sfințenie la celelalte armate, în cursul războiului mondial și care nu au fost neglijate, nici în scara erarhică a oștirii noastre, exceptându-se — ca un privilegiu exclusiv al ei — numai comanda supremă.

Concluziunea finală care se va impune oricărui spirit imparțial, ca o sinteză a observațiunilor, a constatărilor și a judecăților, pe care le-am făcut, e că în capul oștirei noastre, în cursul războiului de întregire, nu a fost cel mai vrednic, cel mai capabil și nici cel care a știut întotdeauna să învingă...

Rezultatul a fost că ne-a lipsit, ceea ce e mai esențial în război — mai esențial decât pușca și tunul: conducerea mare.

Fără acest defect al organizațiunei noastre superioare, — un adevărat punct negru —, campania românească ar fi putut să rămâne, nu numai ca un monument al vitejiei și al rezistenței soldaților noștri,

dar ca o podoabă a artei militare și științei strategice în timp de război.

Românii aveau toate calitățile morale și toate însușirile intelectuale, pentru a atinge acest ideal neperitor, scump inimei lor și care ar fi corespuns sacrificiilor uriașe, pe care le-au făcut.

Din nefericire conducerea superioară a războiului nostru, nu a dat această nobilă satisfacție poporului român și nici această supremă revanșă istoriei sale militare.

Din cunoștința însă a greșelilor și a slăbiciunilor manifestate, din cercetarea atentă și nepărtinitoare a scăderilor vinovate, trebuie să scoatem tot adevărul și să formulăm, o doctrină sănătoasă, pe ruinele bunului plac și a tradiției nenorocite, care au domnit, acesta, fiind singurul mijloc, de a repara trecutul și de a lumina mai ales calea armatei și națiunii, în noile întreprinderi, pe care ni le rezervă viitorul și destinul.

Institutul de Arte Grafice
„LUPTA” N. Strollă
Calea Victoriei No. 101

Prețul: Lei 40.—

EDITURA PENTRU LITERATURĂ CONTEMPORANĂ
CONTEMPORARY LITERATURE PRESS